

A roma tanulók helyzete a közoktatásban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

A kutatás célja és körülményei

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye a tudományos kutatások és a tapasztalati tények szerint is a magas roma népességű megyék közé tartozik. E tény és a roma népesség helyzete inspirálta 1999-ben és 2000-ben a megyében élő romák helyzetére vonatkozó vizsgálatunkat, melynek megrendelője a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács, koordinálója pedig a Gazdaságfejlesztési és Befektetésösztönzési Kft. volt. Két kérdéskört elemeztünk kiemelten: az egyik érintette a roma tanulók helyzetét az általános és a középiskolákban, a másik a megye roma népességének a helyzetét. Jelen tanulmányban a közoktatásra vonatkozó főbb eredményeket mutatjuk be. A közoktatásra vonatkozó kutatás keretében a roma tanulók tipikus közoktatási életútjának és hátrányaiknak az elemzését tűztük ki célul.

A roma tanulók helyzetét három iskolatípusban vizsgáltuk: az általános iskolákban, a szakmunkásképzőkben és az érettségit adó középiskolákban (a kutatás során nem különítettük el a szakközépiskolákat és a gimnáziumokat). 1999 őszén *valamennyi, a megyében működő iskolába kiküldtük a kutatáshoz használt kérdőívet*. A visszaküldési arányra jellemző volt, hogy minél magasabb egy iskolatípus pozíciója a közoktatásban, annál kevésbé válaszoltak a kérdőívre. A minta a *megye összes általános iskolai tanulójának 92,6%-át, a szakmunkástanulók 92,2%-át és a középiskolások 52,6%-át reprezentálja*.

Általános iskolák: a települések lélekszáma és a roma tanulók aránya

Az eddig lefolytatott romakutatások egyik jelentős eredményének számít a településméret, az iskolák mérete és a roma tanulók aránya közötti összefüggés. Ez mindenképpen összefügg a roma népesség település-földrajzi eloszlásának és az ezzel összefüggésben érvényesülő szegregáció sajátosságaival. A kutatás során mi is azt vártuk, hogy a település lélekszáma és a roma tanulók aránya között szignifikáns összefüggés érvényesül az általános iskolai roma tanulók körében.

Az országos kutatások eredményeit igazolják a megyei adatok: a romák aránya a megyében is inkább a kisebb településeken magasabb. Nemcsak a településméret és a romák részaránya között érvényesül szignifikáns kapcsolat, hanem a település lélekszáma és a roma tanulók aránya között is: azaz, minél kisebb egy település, annál valószínűbb, hogy a település iskolájában relatíve több a roma tanuló.

Hasonlóan szoros az összefüggés az iskolák tanulói létszáma és a roma tanulók aránya között, ami a települések lélekszámára vonatkozó feltételezésből következik, hisz az alacsony lélekszámú településeken nagyobb a romák súlya – ezeken a településeken pedig csak eleve kis létszámú iskolák működhetnek.

1. tábla: A romák aránya a településeken és a település lélekszáma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 2000

A romák aránya	A települések lélekszáma, ahol az iskola működik*									Iskolák száma
	-500	501-	1001-	1501-	2001-	3001-	5001-	10001-	20000+	
Válasz-hiány		1	1	2	1	1	1	1		14
5% alatt	1	6	5	3	3	4	4	4		30
6-10%		8	4	3	10	5	2	3	25	60
11-15%		4	4	2	5	4	6	7		32
16-20%		7	5	2	8	2		2		26
21-30%		7	4	5	2	4	1			23
30% fölött	1	4	6	3	4	2				20
Iskolák száma	2	37	29	20	33	22	14	17	25	205

Forrás: saját adatfelvétel

*A táblázatban szereplő esetszámok a kérdőíveket visszaküldő iskolákra vonatkoznak. A települések lélekszáma az érintett iskolákat fenntartó települések lélekszáma.

A megye általános iskoláira vonatkozó eredmények alapján megfogalmazható, hogy:

- a megyében élő romák aránya a kisebb lélekszámú településeken nagyobb,
- az iskolák tanulói létszáma és a roma tanulók száma között is szoros összefüggés van: minél kisebb létszámú egy iskola, annál valószínűbb, hogy magasabb lesz a roma tanulók aránya.

Miért lényegesek ezek az eredmények? A roma népesség koncentrációja a kisebb lélekszámú településeken a *szegregáció* biztos jele. Ezekben a településeken az életfeltételek rosszabbak a többi településhez képest. A roma tanulók magas aránya is a szegregáció jele: a kis létszámú iskolák magas roma tanulói aránya az általános iskola utáni életesélyek és az iskolai továbbtanulás esélyegyenlősége szempontjából kedvezőtlenek.

A roma tanulók száma

A megyében élő romák becsült aránya kb. 10–12 százalék a megye össznépességének. Ez az adat több vonatkozásban is igazolható. Az adat egyik forrása a Kisebbségi Önkormányzatok Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szövetségének adatfelvétele.¹ Kocsis és Kovács 1984-ben 7,13%-ra tette a megyében élő cigányok arányát, ami, ha figyelembe vesszük az elmúlt másfél évtized demográfiai folyamatait, alátámasztja a Kisebbségi Önkormányzatok Szövetségének adatait. Kertesi és Kézdi 1996-os, a megyének a cigány tanulóira vonatkozó adatai is alátámasztják a becsült adatot (2. tábla).

A kérdőíveket visszaküldő általános iskolákban a roma tanulók aránya 20,9%; a tanulók körében tehát súlyuk kétszer több, mint a megye népességén belül. Az 1992/93-as tanévhez képest *több, mint hét százalékkal nőtt a roma tanulók aránya a megye általános iskoláiban.*

Az 1999/2000-es tanévben az általános iskolát végzett összes diák mintegy 28%-a tanult tovább szakmunkásképző iskolákban. Ezzel szemben a roma tanulók *körülbelül fele folytatta tanulmányait szakmunkásképző iskolákban,* ami a roma és nem roma tanulók esélyei közötti lényeges eltérést mutatja. Még rosszabb a helyzet, ha a roma tanulók lemorzsolódását is figyelembe vesszük: a harmadikos szakmunkásképzősök *mindössze egyharmadát teszik ki az elsősöknek – miközben a nem romáknak csaknem kilenctizede elvégzi azt.* Ennek a következménye az

¹ Az adatfelvétel a megye csaknem valamennyi településére kiterjedt, és a roma népesség számának becslésén túl a közoktatásról, a gazdasági aktivitásról és a szociális ellátásról is tárt fel adatokat.

is, hogy bár a szakmunkásképző iskolákban a roma tanulók aránya 10,9%, ami megfelel a roma népesség megyén belüli arányának, ám csak fele az általános iskolai arányuknak.

2. tábla: A roma tanulók száma Szabolcs-Szatmár-Bereg megye közoktatási intézményeiben, 1999/2000. tanév (fő)

Évfolyam	Általános iskola		Szakmunkásképző		Szakközépiskola és gimnázium	
	Összes tanuló	Ebből roma	Összes tanuló	Ebből roma	Összes tanuló	Ebből roma
1.	7875	2290	2586	479	3018	81
2.	7405	1710	2379	368	2680	50
3.	7312	1524	2574	157	2536	41
4.	7507	1600			2234	24
5.	7330	1549				
6.	7530	1534				
7.	7082	1222				
8.	7138	944				
Összes	60211	12558	6616	723	10311	193

Forrás: saját kérdőíves adarfelvétel.

Az *érettség*it adó iskolatípusokban tanul a megfelelő korosztály mintegy 63%-a, miközben a roma tanulóknak csupán *alig kilenc százaléka* – ami *hétyszeres hátrányt jelent a roma tanulók számára*. Még rosszabb a helyzet, ha figyelembe vesszük, hogy a roma diákok alig két százalékát teszik ki a gimnáziumi és szakközépiskolai tanulóknak, ami egytizede az általános iskolai arányuknak. A középiskolai roma tanulók lemorzsolódása nagyjából megfelel a szakmunkásképzőbelinek, azaz a negyedikesek aránya kevesebb, mint egyharmada az elsősökének.

A roma tanulók aránya az egyes iskolatípusokban és azok évfolyamain részben demográfiai, részben azzal szorosan összefüggő szocio-kulturális folyamatok eredménye. Az eddigi adatok alapján is megfogalmazható, hogy a kötelező iskoláztatás mellett *a roma fiatalok tipikus iskolai életútja a szakmunkásképző, s szinte elhanyagolható az érettség*it adó iskolatípusok szerepe.

3. tábla: A roma tanulók aránya az egyes iskolatípusok évfolyamain, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév (%)

Évfolyam	Általános iskola	Szakmunkásképző iskola	Szakközépiskola és gimnázium
1.	29,2	18,6	2,7
2.	23,2	15,5	1,9
3.	20,9	6,1	1,6
4.	21,3		1,1
5.	21,2		
6.	20,5		
7.	17,5		
8.	13,3		
Az összes évfolyamon	20,9	10,9	1,9

Forrás: saját adatfelvétel

A roma tanulók iskola szereplése: a „lemorzsolódás”²

A roma tanulók iskolai sikerességének fontos mérőszáma, hogy mennyi közöttük a lemorzsolódók aránya. Ennek a mérésére az eddigi kutatások a következő eljárást alkalmazták: összevetették az adott iskolatípus első és utolsó évfolyamának a létszámát,³ s ez az arányszám mutatta meg a lemorzsolódás mértékét. Tekintettel azonban arra, hogy a demográfiai folyamatok következtében különösen az általános iskolákban az alsóbb évfolyamok létszáma magas, a lemorzsolódásnak ez a számítási módja viszonylag pontatlan (akkor lennének pontos ismereteink, ha ugyanannak a korosztálynak az adatait vetnénk össze egymással, ám az iskolarendszere vonatkozó statisztikák ezt nem teszik lehetővé). A kutatás során nemcsak az egyes évfolyamok létszámára vonatkozó adatokkal operáltunk, megkérdeztük az egyes iskolákat is arról, hogy milyen mértékűnek tartják a roma tanulók lemorzsolódását.

A megyében az általános iskolák és a szakmunkásképzők első évfolyamain az utóbbi évtizedben megnőtt a roma származású tanulók száma és aránya, miközben lényegesen csökkent a nem romáké, ami – párhuzamosan a nem romák számának csökkenésével – „eltünteti” a nem romák között a lemorzsolódásokat. A roma tanulók között azonban jól kimutatható a lemorzsolódás tendenciája: a nyolcadikosok száma csak négytizedét adja az elsősökének – egész pontosan 41%-át. A szakmunkásképző iskolákban a harmadévesek 33%-át, a gimnáziumokban és a szakközépiskolákban a negyedikesek a 30%-át teszik ki az elsősöknek.

Megkérdeztük azt is, hogy az egyes évfolyamokon mekkorára becsülik az iskolák a lemorzsoló roma tanulók arányát.

4. tábla: Az évismétlő roma tanulók aránya az iskolák becslése alapján évfolyamonként (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

Évfolyam	5% alatt	5-10%	11-20%	21-30%	30% fölött	Nincs válasz	Összesen
1.	49	25	23	16	29	63	205
2.	54	21	19	19	13	79	205
3.	60	25	17	5	18	80	205
4.	51	33	14	15	17	75	205
5.	45	26	25	13	25	70	205
6.	52	23	24	10	29	67	205
7.	56	22	25	5	16	81	205
8.	56	18	6	6	11	108	205

Forrás: saját adatfelvétel

A lemorzsolódás adatai az iskolát befejezők számával együtt jeleznek egy lényeges tendenciát (az adatokat a három iskolatípusra együtt elemezzük).

Az általános iskolák esetében a lemorzsolódást a roma tanulók aránya alakítja szignifikánsan: azaz, minél magasabb a roma tanulók aránya egy iskolában, annál valószínűbb, hogy magasabb lesz a lemorzsolódók aránya. Ebben az iskolatípusban rögtön *első osztályban*, majd a *tagozatváltáskor* magas a lemorzsolódók aránya, ami felhívja a figyelmet a speciális *iskolai programok* működtetésének szerepére

² A „lemorzsolódás” a *tanérvészítés* köznyelvben elterjedt megnevezése, amit többé-kevésbé a szakmai nyelv is átvett és használ, gyakran még hivatalos anyagokban is. A továbbiakban mi is használjuk, elfogadva nem hivatalos jellegét. A szövegben előfordul az „évismétlés” kifejezés is, ami megfelel a „tanérvészítésnek”.

³ Lásd többek között Kertesi, Kézdi, Kemény és Radó írásait.

5. tábla: Az évismétlő roma tanulók aránya az iskolák becslése alapján, évfolyamonként (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

Évfolyam	5% alatt	5-10%	11-20%	21-30%	30% fölött	Nincs válasz	Összesen
1.	3	3	2	-	3	4	15
2.	3	4	2	3	-	3	15
3.	6	1	1	2	1	4	15

Forrás: saját adatfelvétel

A szakmunkásképzőkben az első év a nagy vizválasztó: aki sikeresen túljut az első tanéven, az nagy valószínűséggel be is fejezi az iskolát.

6. tábla: Az évismétlő roma tanulók aránya az iskolák becslése alapján, évfolyamonként (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

Évfolyam	5% alatt	5-10%	11-20%	21-30%	30% fölött	Nincs válasz	Összesen
1.	9	-	-	-	3	15	27
2.	10	1	1	-	1	14	27
3.	5	1	-	1	1	19	27
4.	6	1	-	-	1	19	27

Forrás: saját adatfelvétel

Az érettségít adó iskolákban feltűnő a nem válaszoló aránya, amiből arra lehet következtetni, hogy ezek az *iskolák nem foglalkoznak külön a roma tanulók problémáival*. Ebben az iskolatípusban szintén az első évfolyamon a legmagasabb a lemorzsolódás aránya. Az adatok alapján itt is az *első évfolyamon* indokolt a külön figyelem a roma tanulókra, hisz ha az első évet sikeresen elvégzik, az esély az érettségi megszerzésére is nő.

Érdemes megjegyezni, hogy a roma tanulók lemorzsolódásáról nincs tiszta kép az iskolákban: miközben saját adatfelvételünk szerint az általános iskolát négytizedük, a középiskolákat pedig nagyjából egyharmaduk fejezi be, maguk az iskolák sokkal jobbnak látják a helyzetet. E kutatás adatai is arra hívják fel a figyelmet, hogy korrekt mérések után helyi és regionális, valamint országos programokra van szükség pl. a lemorzsolódás csökkentése érdekében. Arra azonban újra utalnunk kell, hogy a roma tanulók esetében e jelenség mögött a többségi és a kisebbségi társadalom eltérő érték- és normarendszere is érvényesül (7. tábla).

Úgy tűnik, az iskolatípus és a végzetek aránya között összefüggés van: a kötelező általános iskolát többen végzik el, mint az érettségít adó iskolákat, ahol eleve alacsony a roma tanulók aránya; a szakmunkásképzőt valamivel sikeresebben fejezik be, de ott a képzés közbeni lemorzsolódás magasabb, mint a másik középiskola típus esetében.

A kérdőívben rákérdeztünk arra is, hogy az általános iskolákban végzett roma tanulók mekkora része tanul tovább és milyen területeken.

Az általános iskolák egyharmadának nincsenek arról információi, hogy végzett tanítványaik továbbtanulnak-e. Egytizedük tudja úgy, hogy szinte senki nem tanul tovább, s legfeljebb egyharmaduk véli, hogy végzetteik nagy része folytatja tanulmányait. Ezek a hozzávetőleges adatok azt igazolják, hogy az iskoláknak *kevés érdemi információjuk van a végzett roma tanulóik további sorsát illetően*, bár ennek némileg ellentmond a „mit, illetve hol tanulnak” kérdésre adott válaszok. Ha az 1. ábra adatait elemezzük, a végzett általános iskolai roma tanulóknak *körülbelül a hatvan %-a tanul tovább*, egyhatedük gimnáziumban és szakközépiskolában, hat-hatedük szakmunkásképzőben. Hogyan látják a továbbtanulás irányát az általános iskolák?

7. tábla: Az iskolatípust sikerrel befejező roma tanulók aránya az iskolák becslése alapján (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

	Általános iskola	Szakközépiskola	Gimnáziumi és szakközépiskola
Nem tudják	15	-	5
Még nem volt végzős	6	-	3
Mind	59	2	9
Nagy része	59	5	3
70-90%	27	1	2
Kétharmada	8	1	1
Fele	14	3	2
Egyharmada	4	-	-
Egyharmadánál kevesebb	16	3	2
Összesen	205	15	27

Forrás: saját adatfelvétel

8. tábla: A roma tanulók továbbtanulásának iránya az általános iskolák becslése alapján, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

	A válaszoló iskolák száma szerint	Százalékban
Szakközépiskola	150	73,2
Szakközépiskola	12	5,9
Gimnázium	4	2,0
Egyéb válasz	13	6,4
Nem választottak, nem tudják	25	12,5
Összesen	205	100,0

Forrás: saját adatfelvétel

Ahogy arra utaltunk, az általános iskoláknak nincsenek pontos információik arról, hogy milyen arányban tanulnak tovább végzett tanulóik, a továbbtanulás irányát illetően azonban viszonylag helytállóak az információik.

Speciális programok és szociális vonatkozások az iskolákban

Az adatfelvétel során vizsgáltuk az egyes iskolatípusok és iskolafokokozatok speciális programjait és szociális tevékenységét is. Feltételeztük, hogy az egyes iskolatípusokban – különösen az általános iskolákban – speciális roma programok működnek és szociális tevékenységet is vállalnak (9. tábla).

Ahogy feltételeztük, valóban az *általános iskolákban működik a legtöbb speciális program a roma tanulók számára*. Míg az általános iskoláknak mindössze az egynegyedében nincs semmilyen speciális program, a szakközépiskolák hattizedében, az érettségig adó középiskolák héttizedében nincs; ez azt jelenti, hogy minél magasabb egy iskolatípus, illetve az iskolafokozat státusa, annál kevésbé vállal speciális programokat. Az általános iskolákban a speciális programok a hátrányok csökkentéséhez kapcsolódva zömmel korrepetálást és felzárkóztató képzést jelentenek, bár magas a sok vitát kiváltó kiegészítő képzés aránya is.

9. tábla: Speciális programok az iskolákban⁴ (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

Program	Általános iskola	Szaktanácsképző	Szakközépiskola és gimnázium
Igen, működik (nem nevezik meg)	3	-	1
Korrepetálás	56	2	1
Felzárkóztató csoport és oktatás	53	2	1
Kisegítő csoport és osztály	19	-	-
Művészet, önképzés	4	-	-
Mindenben részt vehetnek	7	2	2
Nem működik	53	-	19
Egyéb	4	-	-
Nem válaszoltak	6	-	3
Összesen	205	9	27

Forrás: saját adatfelvétel

A speciális programok mellett fontos az egyéb iskolai programokban való részvétel is: valamennyi iskolatípusban a sportkörök tevékenységében a legaktívabbak a roma tanulók. Legtöbb lehetőséget az általános iskolák nyújtanak a tanulóiknak. A középfokú iskolák a nemleges válaszok magas aránya alapján kevésbé tartják e programokat fontosnak. A pedagógiai szakemberek véleménye szerint ugyanakkor a középfokú iskolák esetében éppen az iskolák által szervezett és nyújtott tanórán kívüli lehetőségek és programok erősíthetnék az iskolához való kötődést, s csökkenthetnék a roma tanulók szocio-kulturális hátrányait.

Az iskolák által nyújtható szociális szolgáltatások közé tartozik a napközis és a menzai ellátás. Ennek kapcsán a roma tanulók részvételi arányát is vizsgáltuk.

10. tábla: A roma tanulók részvétele a napközis és a menzai ellátásban (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév

	Általános iskola	Szaktanácsképző	Szakközépiskola és gimnázium
Minden roma tanuló	46	-	8
Minden alsó tagozatos	12	-	-
Kétharmaduk	26	2	3
Felük-kétharmaduk	31	2	1
Kevesebb, mint felük	17	2	2
Egyharmaduk	36	2	4
Senki	9	5	6
Nincs napközi/menza	12	1	1
Nem válaszoltak	16	1	2
Összesen	205	15	27

Forrás: saját adatfelvétel

4 A közoktatási törvény módosítása óta nincs kisegítő iskola, csak gyógypedagógiai iskola, enyhe és közepesen súlyos értelmi fogyatékosok részére. A normál iskolákban kisegítő osztályok szervezhetők enyhe értelmi fogyatékosok számára. Felzárkóztató osztály vagy csoport normál iskolákban működhet a tanulóval összefüggő hiányok pótlására, a rendszeres tanítási órák után. Felzárkóztató évként értékelhetik a sikertelen első osztályt, így a tanuló nem számít elvesztesnek.

A napközis és a menzai ellátás jellegzetesen *általános iskolai „szolgáltatásnak”* tűnik, hisz az általános iskolás roma tanulók között sokkal kevesebb a nem napközisek aránya. Menzai ellátásban legkevésbé a szakmunkás tanulók étkeznek. Milyen okokat neveznek meg az iskolák, amiért tapasztalatuk szerint ezeket a szolgáltatásokat a roma tanulók nem veszik igénybe?

A roma általános iskolások csaknem négytizede szociális okok miatt nem napközis; a másik két iskolatípusban a szociális tényezők megnevezése alacsonyabb, esetükben főként speciálisabb okok – bejárók, helyben laknak, az oktatás időrendje – játszanak szerepet a menzai étkezés kihagyásában. Igen fontos, hogy az általános iskolás roma tanulók sok esetben a *kötöttségek miatt* nem járnak napközibe, ami megnehezíti az iskolai speciális programok szervezését is, hisz e válaszok alapján a roma tanulók nehezen viselik el az iskolával járó kötıtségeket.

Az iskolák csak részben értelmezik szociális feladatként és szolgáltatásként a napközis és a menzai ellátást – e szolgáltatások szociális vonatkozásait az iskolák és az önkormányzatok által nyújtható gyermekvédelmi ellátásokkal azonosítják, s nem külön, az iskola szolgáltatásként vagy feladatként. Ez egyben azt is jelenti, hogy az iskolák a szociális teendőket alapvetően az önkormányzati feladatokból és a szociális ellátásokról szóló törvényből adódó feladatokból eredeztetik.

Az iskolatípusok között lényeges különbség érvényesül: az általános iskolák inkább gondolják úgy, hogy szociális feladatokat is ellátnak – velük szemben a középfokú iskolák több, mint fele nem számol be speciális szociális programról. E programok nem az egyes iskolák saját, önálló programjai, hanem, ahogy arra utaltunk, a szociális ellátórendszernek az iskolákban érvényesíthető ellátásairól van szó.

11. tábla: *Működik-e speciális szociális program az iskolában a roma tanulók részére (a válaszoló iskolák száma szerint), Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 1999/2000. tanév*

	Általános iskola	Szakmunkásképző	Szakközépiskola és gimnázium
Nem	68	8	14
Igen, de nem neveztek meg	14	1	7
50%-os étkezési támogatás	21	-	1
Rendszeres nevelési támogatás	11	1	-
Rendszeres gyermekvédelmi támogatás	11	-	1
Hátralékok elengedése	13	1	-
Ingyenes tankönyv	14	-	1
Egyéb	17	-	-
Nem tudnak ilyenről	35	4	4
Összesen	205	15	27

Forrás: saját adatfelvétel

A felmérés eredményei alapján – összefoglalva – a következő főbb javaslatok fogalmazódtak meg.

- Kezdeményezni kell a roma képzési programok tanárainak szakmai és pedagógiai felkészítését.
- A roma tanulók körében tapasztalható magas lemorzsolódás miatt indokolt speciális programokat indítani az általános iskola előtt, a tagozatváltáskor, valamint a középfok első évében.
- A továbbtanulás segítése érdekében pozitív megkülönböztetés szükséges. A szakmunkásképzők esetében a magas lemorzsolódás és a tanulók kontra iskola konfliktusok kezelése

miatt monitoring hálózat kiépítése indokolt széles szakmai spektrumon (pl. szociálpedagógus, pszichológus, szociális munkás, ifjúságvédő, családsegítő).

- Az érettségit adó középiskolákban a kulturális tőke hiányaiból fakadó lemorzsolódás és sikertelenségek miatt a kulturális tőke pótlására szolgáló intézményeket és formákat kell működtetni (pl. szakkollégiumi rendszer).
- A középfokú intézményekben ösztöndíjrendszer kiépítése szükséges. A családokkal a „life long learning” (egész életen át tartó tanulás) szemléletében a családokat ösztönző tanulmányi szerződéseket kell kötni a tehetséges tanulók taníttatására.

Fónai Mihály & Filepné Nagy Éva

Karrierépítés az interneten

Az internet megjelenése és elterjedése a legkülönbözőbb szakterületeken veti fel az információáramlás rendszerének átalakítását. Tudatosan átalakításról és nem átalakulásról beszélünk, mert hangsúlyozni szeretnénk, hogy az egyes szakterületek, vagyis a konkrétumok szintjén ez aktív, az információszolgáltatók és az információközvetítők által többé-kevésbé tudatosan végiggondolt stratégia része, amely konkrét teendőket, „beruházást” igényel.

Annak ellenére hogy nem csak világméretben, hanem hazai viszonylatban is információk tömege érhető el az internet segítségével, az információtovábbításnak ez a formája még nem vert gyökeret. Egyrészt azért, mert mind a potenciális információszolgáltatók, mind a lehetséges felhasználók jelentős része technikailag még nem készült fel, vagy még csak fel sem ismerte az internet igénybevételének jelentőségét, másrészt azért, mert az információközvetítés még nem kiforrott rendszer, ezért az internetre került információk jelentős része nem is ér célba.

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával a közelmúltban végzett kutatás azt igyekezett feltérképezni, hogy a munkacrőpiacot illetve a képzési piacot érintő információk milyen helyet foglalnak el az információáramlás rendszerében, milyen információk kerülnek fel a hálózatra, milyen találati pontossággal érnek célt, s milyen akadályok állnak az információáramlás útjában.

Az internet szerepét azért tartjuk kiemelkedőnek ezen a területen, mert kevés olyan intézmény működik az országban, amely szervezett formában segíti az ilyen jellegű információk áramlását. A kariertanácsadás intézményrendszere hiányos, ezért a képzési kínálat és az oda történő belépési feltételek, illetve a kínálgózó munkaalkalmak felkutatása többnyire az egyénre hárul. Különösen azokat a rétegeket érinti ez hátrányosan, amelyek kapcsolati tőkéje kicsi, ezért a munkaerőpiaci érvényesüléshez jelentős mértékű segítségre szorulnak.

Az internet felgyorsítja az információáramlást, s az interaktív lehetőségek révén bővíti az információk körét. A felhasználóknak nem szükséges megelekedniük passzív, a szolgáltatók által előzetesen meghatározott információkkal, ha szükségesnek látják, újakat is kérhetnek. Ezzel létrejön a kommunikáció új formája. Az internet a hagyományos információtovábbító eszközökhöz képest sokkal több, s részben más információ átadására alkalmas, ennek következtében nem csak az információk mélysége növelhető, de olyan réteggigények is kielégíthetők, amelyekre korábban nem nyílt lehetőség.

A szakterület információáramlásának teljes körű feltárására nem nyílt módunk, ezért részben az információszolgáltató szervezetek hálózaton való megjelenésére koncentráltunk, részben a megjelenő információk használhatóságát teszteltük, részben pedig a lakosság egyes csoportjainak témába vágó információfogyasztásáról igyekeztünk képet kapni. A következőkben a kutatás tapasztalatait szeretnénk érzékeltetni néhány megállapítással illetve számszerű adattal, elsősorban a felhasználók felől közelítve a témát.